

Når skatten stiger eller renten hæves, lægger det en dæmper på forbrug og investeringer. Ved skattestigninger får forbrugerne færre penge mellem hænderne, og når renten hæves bliver det dyrere at låne penge. Begge dele giver man har en kontraktiv effekt på økonomien.

delagtigt i en situation, hvor der er højkonjunktur og fare for det, man kalder en overophedning af økonomien. Overophedning er en situation, hvor der er kraftigt øget vækst, mangel på arbejdskraft og fare for inflation. I en sådan økonomisk situation kan det være fornuftigt at sænke renten for meget, hvilket kan føre til øget arbejdsløshed.

delagtigt i en situation, hvor der er højkonjunktur og fare for det, man kalder en overophedning af økonomien. Overophedning er en situation, hvor der er kraftigt øget vækst, mangel på arbejdskraft og fare for inflation. I en sådan økonomisk situation kan det være fornuftigt at sænke renten for meget, hvilket kan føre til øget arbejdsløshed.

- Hæve skatten
- Gennemføre besparelser på eller generelt sænke det offentlige forbrug
- Udskyde eller sænke de offentlige investeringer.

Fælles for disse tre instrumenter er, at de kan dæmpe forbruget og produktionen og for eksempel fastholde lav inflation og med positive offentlige budgetter. Problemet med en kontraktiv finanspolitik kan være, at den dæmper væksten og produk-

Pengepolitik

Det er ikke kun staten, der kan påvirke de økonomiske konjunkturer i Danmark. Nationalbanken kan gennem at sænke eller at hæve renten påvirke, hvad det koster at låne penge i pengeinstitutterne. En **ekspansiv pengepolitik** er i den forbindelse, når renten sættes ned. Hvis renten falder, bliver det billigere at låne penge, og det vil motivere virksomheder og boligkøbere til at låne flere penge, og derfor vil investeringerne stige. Når investeringerne øges, kan det for eksempel betyde, at virksomhederne sætter gang i ny produktion eller forbedrer deres nuværende produktion. Derfor vil det for eksempel kunne for-

Figur 8.16 Skal det være pisk eller gulerod, der får folk i beskæftigelse?

Strammingsstrategi (pisken)

Staten kan fremme velfærd ved at tvinge borgere, der har behov for hjælp, til at forsøge at løse deres problemer via markedet eller det civile samfund.

For eksempel kan staten udbetale arbejdsløse en lavere understøttelse, den kan forkorte understøttelsesperioden, og staten kan kræve, at borgerne tager imod jobs, som de enten er overkvalificerede til, eller som ligger langt væk fra, hvor de bor.

Opkvalificeringsstrategi (guleroden)

Staten kan direkte hjælpe borgere, der har behov for det, for eksempel ved at sikre arbejdsløse mulighed for efteruddannelse, så de hurtigt kan komme i arbejde igen.

Staten kan også sørge for gode økonomiske forhold i den periode, en borger er ledig. Derved sikres borgeren bedre mulighed for at finde det rigtige arbejde, der vil gøre, at han eller hun bliver på arbejdsmarkedet.

Endelig kan staten tilbyde alternativer (aktivering) til ledige, hvilket sikrer, at den arbejdsløse borger indgår i sociale fællesskaber og vedligeholder sine arbejdskompetencer.

høje kvaliteten af produkterne og skabe nye arbejdspladser.

En **kontraktiv pengepolitik** er, når renten hæves. Dermed bliver det dyrere at låne penge, og derfor vil virksomheder og boligkøbere være mere påpasselige med at låne penge. Det betyder, at pålagte investeringer muligvis må udskydes eller droppes. Boligmarkedet i Danmark og andre steder i verden er særligt følsomt over for renteændringer. Det er det, fordi boligejernes lån som regel er temmelig dyre. Hvis renten på boliglån bliver sat op, betyder det, at den disponible indkomst, dvs. det beløb, som en boligejerfamilie normalt har tilbage af indkomsten, når skat og arbejdsmarkedsbidrag er trukket, bliver mindre. Det gør den, fordi den ekstrayente vil "æde" af det samlede disponible beløb, som familien normalt lever for. Tilsvarende vil en rentesækning betyde, at boligejerfamilien vil få flere penge mellem hænderne, som den så kan bruge til enten forbrug eller opsparing. For en bo-

ligejerfamilie kan renteniveauet afgøre, om man har råd til at bo i et boligområde, eller om man overvejer at sælge.

Strukturpolitik

Strukturpolitik er endnu et økonomisk instrument, som politikerne kan benytte sig af. Den består af forskellige politiske tiltag som eksempelvis *arbejdsmarkedspolitik*, *uddannelsespolitik* og *forskningspolitik*. I Danmark blander staten sig generelt uden om lønforhandlinger og forholdet mellem lønmodtagere og virksomheder. Alligevel kan staten påvirke *arbejdsmarkedet* indirekte ved at ændre lovene for den del af befolkningen, der ikke er i arbejde. Folketinget kan for eksempel vedtage, at den periode, ledige kan være på dagpenge, skal være kortere. Eller at ledige skal være jobsøgende og deltage i aktiveringsprojekter og lignede, samt skære i de kontanthjælpsydelse, som folk uden arbejde modtager. Det kan staten gøre for at moti-

vere ledige til at finde jobs, der er under deres uddannelsesniveau. Hvis der kommer flere ud på arbejdsmarkedet, vil staten spare penge. Denne strategi kaldes for **strammingsstrategien**.

En anden strategi, staten kan anvende, er **opkvalificeringsstrategien**, hvor staten for eksempel hjælper arbejdsløse borgere med at opkvalificere deres kompetencer igennem efteruddannelse og kurser. Den strategi koster staten penge, men kan skabe mere kvalificeret arbejdskraft, der kan komme virksomhederne til gode. Ligesom opkvalificering af ledige kan staten styrke borgernes kvalifikationer og kompetencer, motivere dem til at være kreative og innovative, ved at styrke danske studerendes uddannelse og dansk forskning.

Det kaldes *uddannelses- og forskningspolitik*, og målet er at gøre dansk arbejdskraft og danske produkter mere konkurrencedygtige over for udlandet. Hvis Danmark er konkurrencedygtigt, så kan vi bedre afsætte vores varer i udlandet (eksportere), og på den måde stiger velstanden i Danmark.

8.6 Giver økonomiske reformer mere velstand og øget velfærd?

Vi startede kapitlet med at beskrive økonomi som en videnskab, der er helt afgørende for menneskers liv og hverdag. For vi handler med samfundets ressourcer for at tilfredsstille vores behov og skabe et bedre liv. Danmark er et af verdens rigeste samfund, og der kan være en sammenhæng mellem rigdom og tilfredshed med livet. Men på den anden side skal der nok mere til at være lykkelig end blot materi-

elle goder. Inden for økonomi kan vi skelne mellem *velstand* og *velfærd*.

Velstand er materiel rigdom for eksempel i form af penge, en god bolig, en bil, rigeligt med mad osv. Selv om danskernes mangel- og vækstbehov er sikret gennem et højt velstandsniveau, så er der alligevel mange danskere der har ondt i livet eller har andre udfordringer, der påvirker hele samfundet – også økonomisk. Hvis vi for eksempel tager et år som 2014, så brugte danskerne 3.354.000.000 kroner på nervemedicin, der var 406.163 anmeldelser af forbrydelser, der var 280.462 danskere, der levede med en kræftdiagnose, børn af kontanthjælpsmodtagere havde et sygehusforbrug på cirka 33 % over gennemsnittet, og godt 15 % af den danske befolkning følte sig stressede.

I Danmark har vi på mange områder en aktiv universel velfærdsstat (vi vender tilbage til, hvad en universel velfærdsstat er, i kapitel 9). Hvis vi opfatter **velfærd** som et godt og lykkeligt liv, må vi tage en række andre forhold ind. Her kan vi benytte den finske sociolog Erik Allards tre **velfærdsbehov**: at have, at elske og at være. Det forekommer fornuftigt, at man skal have opfyldt de materielle behov, men også føle sig elsket og anerkendt, hvis man skal leve et lykkeligt liv. Hverken den danske velfærdsstat eller vores relativt høje materielle rigdom (det, vi betegner som vores velstand) kan sikre danskerne et lykkeligt liv på alle områder, og man kan spørge, hvorvidt politikerne overhovedet kan tilvejebringe danskernes velfærd.

De fleste politikere ønsker at sætte deres præg på landet og få gennemført reformer, men virker **økonomiske reformer**

overhovedet? Nedenfor kigger vi kort på fem nyere politisk-økonomiske reformer.

- **Skattereformen** indeholder blandt andet forhøjelser af beskæftigelsesfradraget og medfører generelt lettelser af skatten for folk i arbejde. Den finansieres blandt andet ved, at dagpenge, kontanthjælp, førtidspension mv. kun udvikler sig efter prisudviklingen i Danmark i perioden 2016-2023, og ikke efter lønudviklingen. Dermed bliver folk, der af en eller anden grund er arbejdsløse, fremover relativt fattigere i forhold til de danskere, der er i arbejde. Reformen trådte i kraft i 2013 og blev vedtaget af S, R, SF, V og K.
- **Kontanthjælpsreformen** betyder blandt andet, at unge under 30 år ikke kan modtage kontanthjælp, men i stedet får uddannelseshjælp på niveau med SU'en, såfremt de er erklæret uddannelsesparate. Unge bliver dermed presset til at uddanne sig eller forsørge sig selv. Trådte i kraft i 2014 og blev vedtaget af S, R, SF, V, K, LA og DF.
- **Studiefremdriftsreformen** havde til hensigt at få studerende på videregående uddannelser hurtigere igennem uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet, og den består blandt andet af krav om, at studerende skal læse på fuld tid og kan få stoppet SU-udbetalingen, hvis de er mere end seks måneder forsinkede med deres uddannelse. Reformen trådte i kraft i 2014 og blev vedtaget af S, R, SF, V, K, LA og DF.
- **Sygedagpengereformen** nedsætter retten til sygedagpenge til 22 uger, bortset fra hvis man har livstruende eller alvorlige sygdomme. Hvis man ikke har dette el-

ler bliver rask inden for 22 uger, så overgår man til samme kontanthjælps-sats som kontanthjælpsmodtagere. Reformen trådte i kraft i 2014 og blev vedtaget af S, R, SF, V, K, LA og DF.

- **Beskæftigelsesreformen** indeholder markante stramminger for folk på fleksjob. Flere danskere skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet efter reformen, også folk, der tidligere kunne få tilkendt førtidspension. Reformen trådte i kraft i 2015 og blev vedtaget af S, R, SF, V, K, LA og DF.

Fælles for de reformer, som vi her kort nævner, er, at de bygger på en bred forligskreds af politiske partier fra både blå og rød blok. Desuden stiller reformerne nye og ofte strammere krav til de danske, der er under uddannelse eller af andre årsager ikke er på arbejdsmarkedet. Et overordnet politisk-økonomisk formål ser derfor ud til at være at få flere danskere ud på arbejdsmarkedet. Når vi skal vurdere særligt økonomiske reformer, så kan det være en vanskelig størrelse, ofte fordi vi mennesker er politisk påvirket (se kapitel 6) af den måde, vi mener samfundet bør indrettes på. Alligevel synes det rimeligt at overveje følgende:

- **Målet med reformen:** Hvad er formålet med reformen? Hvilke økonomiske mål har reformen til hensigt at opfylde, og er der nogle af disse mål, som går imod andre af de økonomiske mål?
- **Reformens økonomiske effekter på kort og langt sigt:** Hvordan påvirker reformen dansk økonomi på kort og langt sigt? Mange reformer kan måles i forhold til de økonomiske mål og i for-

hold til, at man inden for en relativ kort årrække kan vurdere de økonomiske effekter af en reform. Med mange økonomiske reformer er der dog en tendens til, at der går flere år, før det er muligt at måle de reelle økonomiske effekter.

- **Implementeringsgraden:** Mange reformer er afhængige af økonomiske konjunkturer. For eksempel hvis unge skal hurtigere gennem uddannelsessystemet, så er det sandsynligvis bedst for samfundet, hvis de kan få et job efter endt uddannelse og ikke ender i arbejdsløshed. Derfor er reformer ofte

konjunkturafhængige og stærkt påvirkelige af, om Danmark for eksempel befinder sig i en periode med høj- eller lavkonjunktur.

- **Økonomisk magt:** Hvordan fordeles den økonomiske magt i samfundet med vedtagelse af denne reform? Hvorledes fordeles ressourcerne anderledes end før reformen? Og er der grupper i samfundet, som stilles økonomisk bedre end andre? Desuden kan vi diskutere, om en reform generelt sigter på at gøre Danmark til et mere velstående land og/eller sikre danskerne mere velfærd og mulighed for et lykkeligere liv.

Nøglebegreber til kapitel 8

■ Behov (fysiske behov, sikkerhed, sociale behov, påskønnelse, selvrealisering)	■ Højkonjunktur	■ Opkvalificeringsstrategi
■ Balance på statens finanser	■ Import	■ Planøkonomi
■ Behovspyramide	■ Konjunktursvingninger	■ Produktivitet
■ Betalingsbalance	■ Konkurrenceevne	■ Stramningsstrategi
■ Blandingsøkonomi	■ Kontraktiv pengepolitik	■ Strukturpolitik
■ Bruttonationalprodukt (BNP)	■ Kontraktiv finanspolitik	■ Udbud
■ Bæredygtig økonomi	■ Lav arbejdsløshed	■ Velfærd
■ Civile samfund	■ Lav inflation	■ Velfærdsbehov
■ Efterspørgsel	■ Lavkonjunktur	■ Velstand
■ Ekspansiv finanspolitik	■ Mangelbehov	■ Vækstbehov
■ Ekspansiv pengepolitik	■ Markedet	■ Økonomi
■ Eksport	■ Markedsmekanisme	■ Økonomisk magt
■ Finanskrisen	■ Markedsøkonomi	■ Økonomisk recession
■ Finanspolitik	■ Nedgangskonjunktur	■ Økonomisk vækst
	■ Opgangskonjunktur	■ Økonomiske kredsløb
		■ Økonomiske reformer

Få styr på nøglebegreberne - tag teoriprøven på luksamfundetop.dk

9 VELFÆRDSSTAT ELLER KONKURRENCESSTAT

- **Hvad er en velfærdsstat?**
- **Hvorfor har vi i Danmark valgt en bestemt velfærdsmodel?**
- **Er der forskel på velfærdsstater?**
- **Hvad er en konkurrencestat?**
- **Hvilke udfordringer står den danske velfærdsstat overfor, og er udviklingen i retning af en konkurrencestat svar på disse?**

I Danmark har vi som tidligere nævnt en omfattende velfærdsstat, men hvad er egentlig en **velfærdsstat**? Og har den danske velfærdsstat altid eksisteret? En velfærdsstat kan forstås som, at:

- Staten, markedet og civilsamfundet alene eller sammen forsøger at skabe mest mulig velfærd for hele befolkningen inden for de mulige økonomiske rammer.
- Graden af offentlig involvering er stor nok til at kunne modvirke konsekvenserne af markedsfejl (monopoler, arbejdsløshed og inflation), herunder sikre en garanteret minimumlevestandard.

9.1 Velfærdsstatens udvikling

I Danmark har vi indrettet velfærdsstaten på en måde på en række sociale grupper, for eksempel unge, ældre og arbejdsløse, sikres en minimumlevestandard. Dette sker ud fra en antagelse om, at hverken det civile samfund eller markedet ville være i stand til at forsøge disse grupper. Den danske velfærdsstat forsikrer således borgerne mod sociale begivenheder som arbejdsløshed eller sygdom. Denne forsikring bygger på retsprincippet om, at alle borgere, der opfylder visse betingelser, er berettiget til social hjælp. Som beskrevet i kapitel 8 kan henholdsvis staten, markedet og det civile samfund løse forskellige